СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
„ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“
СВИЩОВ

Катедра „Индустриален бизнес
и предприемачество“

СБОРНИК

с доклади от кръгла маса

ИНДУСТРИАЛНИЯТ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ

16 октомври 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Сборник с доклади от кръгла маса:

ИНДУСТРИАЛНИЯТ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ

16 октомври 2026 г.

Академично издателство „Ценов“
Свищов, 2026

Организационен комитет:
доц. д-р Сергей Найденов
гл. ас. д-р Явор Станев
гл. ас. д-р Ивайло Костов
ас. д-р Александър Личев

Редакционен съвет:
Проф. д-р Атанас Атанасов
проф. д-р Анета Денева
проф. д-р Любчо Варамезов
доц. д-р Сергей Найденов
доц. д-р Искра Пантелеева
доц. д-р Емил Николов

Рецензенти:
проф. д-р Анета Денева – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
проф. д-р Любчо Варамезов – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
доц. д-р Сергей Найденов – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
доц. д-р Искра Пантелеева – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
доц. д-р Емил Николов – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*

Сборникът с пълните текстове на докладите е изготвен и публикуван в рамките на дейностите по повод 90-годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Авторите носят цялата отговорност за изразените мнения и становища, за обосноваността, достоверността и оригиналността на своите материали.

© Академично издателство „Ценов“ – Свищов

ISBN 978-954-23-2692-2

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS

Collection of Papers from the Round Table:

INDUSTRIAL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP AMIDST GLOBAL TRANSFORMATIONS

16 October 2026

Academic Publishing House „Tsenov“
Svishtov, 2026

Organising committee:
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Head Assist. Prof. Yavor Stanev, PhD
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, PhD
Asst. Prof. Alexander Lichev, PhD

Editorial committee:
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Prof. Aneta Deneva, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Assoc. Prof. Emil Nikolov, PhD

Reviewing committee:
Prof. Aneta Deneva, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Assoc. Prof. Emil Nikolov, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*

Full paper proceedings book is designed and published as part of the activities under the 90th anniversary of the D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov.

All authors are fully responsible for the views and opinions expressed, as well as for the validity, reliability, and originality of their papers.

© Academic Publishing House „Tsenov“ – Svishtov

ISBN 978-954-23-2692-2

СЪДЪРЖАНИЕ

КАЧЕСТВОТО КАТО КАТЕГОРИЯ **10**
Анета Денева

МАНИПУЛИРАНЕТО НА РАБОТНОТО МЯСТО – ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИТЕ **19**
Венета Христова

СОЦИАЛНИЯ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ **34**
Любчо Варамезов, Любомир Николов

ТЕОРИИ И МОДЕЛИ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ **42**
Любчо Варамезов, Любомир Николов

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИЯ ФАКТОР В ГРАЖДАНСКАТА АВИАЦИЯ **49**
Галина Тодорова

ПРЕДПОСТАВКИ ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАТО ДОСТАВЧИК НА МАЛКИ ТЪРГОВСКИ ФИРМИ **55**
Даниел Павлов, Виолета Янколова-Али

ОТ ЧОВЕКОЦЕНТРИЗЪМ КЪМ КОГНИТИВНА АВТОНОМИЯ – КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА ИНДУСТРИЯ 6.0 В ЕРАТА НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ **60**
Емил Николов

ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ ИНОВАЦИИ ЧРЕЗ КРЪГОВИ МОДЕЛИ – НОВИ БИЗНЕС ВЪЗМОЖНОСТИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ **73**
Искра Пантелеева

РОЛЯТА НА ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ ЦИФРОВИ ЕКОСИСТЕМИ В ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **80**
Кремена Маринова-Костова

ТЕХНИЧЕСКИЯТ ПРОГРЕС И ИНОВАЦИИТЕ ВЪВ ФИЛОСОФСКИ КОНТЕКСТ **86**
Пламен Павлов

ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ В ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **95**
Радосвета Кръстева-Христова

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ -КРИТИЧЕН ПРЕГЛЕД И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В УСЛОВИЯТА НА ПЪЛНОПРАВНО ЧЛЕНСТВО В ЕВРОЗОНАТА **103**
Сергей Найденов, Добрин Ганчев

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ВЪРХУ ЕЛЕКТРОННИТЕ ПРОДАЖБИ: ЕВРОПЕЙСКО СРАВНИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ **114**
Симеонка Петрова

СТРУКТУРНИ ПРОМЕНИ НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ ПО ИЗТОЧНИЦИ НА ЗАМЪРСЯВАНЕ **123**
Стела Касабова

РАЗВИТИЕ НА ЕЛЕКТРОННАТА ТЪРГОВИЯ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ПРЕРАБОТВАЩАТА ПРОМИШЛЕНОСТ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2016–2025 г. **131**
Зоя Иванова

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИТЕ ПРОЦЕСИ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **141**
Ивайло Костов

ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА СЛАБИТЕ МЕСТА В ИНСПЕКТИРАНИЯ ОБЕКТ **149**
Надежда Цветкова

IMPROVEMENTS IN ENTERPRISE OPERATIONS MANAGEMENT RESULTING FROM THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE **156**
Stefan Kalpachev

ОПТИМИЗИРАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЛИТИКА В ОБЛАСТТА НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ С БИОЛОГИЧНИ РЕСУРСИ **163**
Цветелина Кабакчиева

ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ - ДИНАМИКА И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ **169**
Явор Станев

РАЗВИТИЕ НА ПАМУКОПРОИЗВОДСТВОТО В БЪЛГАРИЯ **176**
Александър Личев

ОСНОВНИ ПОДХОДИ ЗА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ТРУДОВАТА МОТИВАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА МРЕЖОВОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА **185**
Анелия Станева

РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА – ОБХВАТ И СЪДЪРЖАТЕЛНИ КОМПОНЕНТИ **191**
Деница Гъркова

ОРГАНИЗАЦИОННО УЧЕНЕ И ESG ИНТЕГРАЦИЯ ЧРЕЗ ИГРОВО-БАЗИРАНО ОБУЧЕНИЕ **198**
Десислава Белева-Димитрова

ПРИЕМЪТ НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА КОНКУРЕНЦИЯ: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И КОНТРОЛНИ МЕХАНИЗМИ **208**
Диана Маринкова

ИНОВАЦИОННО РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА В УСЛОВИЯ НА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0 ..... **214**
Захари Пенев

ОСОБЕНОСТИ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА **222**
Калин Борисов

ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ИНОВАЦИОННО РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **230**
Калин Борисов

АНАЛИЗ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА И НА КОЛИЧЕСТВАТА ПУСНАТО НА ПАЗАРА ЕЛЕКТРИЧЕСКО И ЕЛЕКТРОННО ОБОРУДВАНЕ **237**
Калин Карев

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД ПРОЕКТНОТО ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ **248**
Мария Иванова Павлова-Кондрова, Любка Минчева Илиева

ПАЗАРНО РАЗВИТИЕ НА БИОБАЗИРАНИТЕ ИНДУСТРИИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ **255**
Преслав Георгиев

УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЕТО В БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА **262**
Стела Маринова, Любчо Варамезов

ЗЕЛЕНИ ТЕХНОЛОГИЧНИ ИНОВАЦИИ И СТОЙНОСТ НА ФИРМАТА В КИТАЙСКИЯ ИНДУСТРИАЛЕН СЕКТОР: МОДЕРИРАЩАТА РОЛЯ НА ФИНАНСОВИТЕ ОГРАНИЧЕНИЯ **270**
Синюе Ду

РОЛЯТА НА КОНТРОЛА ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В ЗЕМЕДЕЛИЕТО ЧРЕЗ ФИНАНСОВОТО ПОДПОМАГАНЕ ПО ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ В РАМКИТЕ НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА **283**
Снежана Парушева-Ламбева

ПРЕХОД НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0 ..... **296**
Тихомир Георгиев

ПЛАНИРАНЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ В ОБЛАСТ ВАРНА **303**
Явор Каравелски

ESG ЕФЕКТИВНОСТ И СТОЙНОСТ НА ФИРМАТА ПРИ ПАЗАРНО ПОГРЕШНО ОЦЕНЯВАНЕ: ДАННИ ОТ ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР НА КИТАЙ **310**
Ян Фу

ЕВРОПЕЙСКА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ И ВНЕДРЯВАНЕ НА МАЛКИ МОДУЛНИ РЕАКТОРИ В ЕВРОПА - ПРАВНИ, ПОЛИТИЧЕСКИ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ ЗА БЪЛГАРИЯ **323**
Албена Белянова, Борислав Боев

ФОРМИРАНЕ НА ПЪРВОНАЧАЛНА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА ГРАМОТНОСТ У ПЪРВОКЛАСНИЦИТЕ В КОНТЕКСТА НА РЕАЛНА ПАЗАРНА СРЕДА **334**
Милка Венкова

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЪВРЕМЕННИЯ БИЗНЕС **340**
Даяна Пламенова Лучева

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО СРЕДСТВО ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО……...383
Димитрийка Чакова

ВНЕДРЯВАНЕ НА КРЪГОВА ИКОНОМИКА И ЗЕЛЕНИ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВ БИЗНЕС **357**
Милена Христова

СОЦИАЛНИЯ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ

Проф. д-р Любчо Варамезов[1]
Докторант Любомир Николов[2]

Резюме: *Целта на настоящия доклад е да се изследва възприеманото влияние на социалния капитал върху предприемаческия успех сред млади български предприемачи. За постигането на тази цел социалният капитал е разгледан чрез три основни компонента – предприемачески произход, семейна подкрепа и участие в бизнес мрежи. Изследването се основава на количествено анкетно проучване сред 40 млади предприемачи на възраст до 35 години, проведено през април–май 2026 г. Основният въпрос, който стои в основата на изследването, е доколко различните елементи на социалния капитал се възприемат от младите предприемачи като значими за постигането на предприемачески успех.*

Ключови думи: *социален капитал, предприемачески произход, семейна подкрепа, бизнес мрежи, предприемачески успех*

JEL: L26

SOCIAL CAPITAL AS A FACTOR FOR ENTREPRENEURIAL SUCCESS – EMPIRICAL STUDY AMONG YOUNG BULGARIAN ENTREPRENEURS

Prof. Dr. Lyubcho Varamezov
PhD student Lyubomir Nikolov

Abstract: *The aim of this report is to examine the perceived influence of social capital on entrepreneurial success among young Bulgarian entrepreneurs. To achieve this goal, social capital is examined through three main components – entrepreneurial background, family support and participation in business networks. The study is based on a quantitative survey among 40 young entrepreneurs aged up to 35 years, conducted in April–May 2026. The main question underlying the study is to what extent the different elements of social capital are perceived by young entrepreneurs as significant for achieving entrepreneurial success.*

[1] l.varamezov@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов
[2] progresgrup@abv.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов

Key words: *social capital, entrepreneurial background, family support, business networks, entrepreneurial success*

JEL: L26

1. Въведение

Предприемачеството заема все по-значимо място като фактор за икономическото развитие, създаването на заетост и реализирането на нови бизнес възможности. Особено внимание в този контекст заслужава младежкото предприемачество, тъй като младите предприемачи се включват в бизнеса в условия на ограничен практически опит, но същевременно притежават потенциал за придобиване и развитие на нови знания, умения и компетентности. Успешното създаване и развитие на собствен бизнес поради това зависи не само от наличието на финансови ресурси и благоприятна бизнес среда, но и от способността на предприемача да използва ефективно натрупания социален капитал.

Социалният капитал отразява стойността на отношенията и мрежите, в които предприемачът участва. Семейната подкрепа, професионалните контакти, бизнес мрежите и достъпът до информация чрез социални връзки могат да улеснят създаването и развитието на предприятия и постигането на предприемачески успех (Coleman, 1988).

Предприемаческият успех от своя страна представлява многомерно понятие, което не се изчерпва единствено с финансовите резултати на предприятието (Ahmad et al., 2025). Наред с печалбата, продажбите и рентабилността, предприемачите могат да оценяват своя успех и чрез показатели като лично удовлетворение, самореализация и баланс между професионалния и личния живот. Това определя необходимостта ролята на социалния капитал да бъде разглеждана в контекста на по-широко разбиране за предприемаческия успех.

В тази връзка целта на настоящия доклад е да се изследва възприеманото влияние на социалния капитал върху предприемаческия успех сред млади български предприемачи. За постигането на тази цел социалният капитал е разгледан чрез три основни компонента – предприемачески произход, семейна подкрепа и участие в бизнес мрежи. Изследването се основава на количествено анкетно проучване сред 40 млади предприемачи на възраст до 35 години, проведено през април–май 2026 г.

Основният въпрос, който стои в основата на изследването, е доколко различните елементи на социалния капитал се възприемат от младите предприемачи като значими за постигането на предприемачески успех.

2. Социалният капитал и предприемачески успех

Един от водещите подходи за анализ на различията в предприемаческите резултати е теорията за капиталите, според която успехът на

предприемачите зависи от способността им да акумулират, развиват и използват различни видове ресурси. В този контекст човешкият капитал, социалният капитал, психологическият капитал и финансовият капитал могат да бъдат разглеждани като ключови ресурсни измерения, които формират предприемаческия потенциал.

Социалният капитал представлява съвкупността от ресурси, които индивидът може да мобилизира чрез своите социални отношения, мрежи и принадлежност към определени общности. За разлика от човешкия капитал, който се съдържа в знанията и уменията на предприемача, социалният капитал се формира чрез връзките между предприемача и неговата социална среда.

Особено значение имат два типа социални връзки (Kyne & Aldrich, 2020):

1. Свързващ социален капитал (bonding social capital)

Той включва близките отношения със семейството, приятели и хора от непосредственото социално обкръжение. При предприемачеството той често се проявява чрез морална, емоционална и практическа подкрепа.

2. Свързващ социален капитал с външни групи (bridging social capital)

Той се формира чрез професионални контакти, бизнес мрежи, асоциации и отношения с други предприемачи. Този тип капитал разширява достъпа до нова информация и възможности.

При младите предприемачи вторият тип често се свързва по-силно с растежа и развитието на бизнеса, тъй като позволява преодоляване на ограниченията на собствените ресурси.

В предприемаческия контекст социалният капитал има особено значение като фактор за бизнес успех, тъй като чрез социалните мрежи осигурява достъп до: пазарна информация; бизнес възможности; потенциални клиенти и партньори; доставчици; финансови и институционални ресурси; знания и добри практики; доверие, морална и емоционална подкрепа при вземане на решения.

Това е особено важно за младите предприемачи, чиито новосъздадени предприятия често функционират при ограничени ресурси и несигурност.

В контекста на малките предприятия социалният капитал може да компенсира ограничените ресурси на предприемача. Малките фирми често не разполагат с мащаба и ресурсите на големите организации, поради което личните контакти и мрежи се превръщат в стратегически ресурс.

Предприемаческият успех представлява сложен и многомерен феномен, който не може да бъде обяснен чрез действието на един-единствен ресурс или само чрез икономически показатели като приходи, печалба или растеж на предприятието. В съвременните изследвания предприемаческият успех се разглежда като резултат от взаимодействието между

индивидуални характеристики на предприемача, натрупани ресурси и специфичната среда, в която функционира предприятието, и което взаимодействие определя способността за идентифициране на възможности, създаване на стойност и устойчиво развитие на предприятието.

3. Методология на емпиричното изследване

Настоящото изследване има количествен характер и е насочено към анализ на възприятията на младите предприемачи относно значимостта на социалния капитал и изграждащите го компоненти за предприемаческия успех. Изследването е реализирано чрез стандартизирано анкетно проучване, проведено през април - май на 2026 г. сред млади български предприемачи, които притежават и управляват собствен бизнес.

Избраният изследователски дизайн позволява да бъдат идентифицирани оценките на респондентите относно ролята на социалния капитал за предприемаческия успех. Следва да се подчертае, че резултатите отразяват субективните възприятия на анкетираните лица и не позволяват формулирането на причинно-следствени зависимости. Поради това интерпретацията на резултатите е ограничена до оценката на възприеманата значимост на изследваните фактори.

Изследването е проведено сред 40 млади предприемачи на възраст до 35 години, които към момента на анкетирането развиват собствена стопанска дейност. Извадката е формирана чрез удобен подбор, като участниците са включени въз основа на тяхната достъпност и готовност за участие. Този подход поставя определени ограничения по отношение на статистическата представителност на резултатите, което означава, че получените резултати следва да се интерпретират като валидни за изследваната група и не могат автоматично да бъдат генерализирани към всички млади предприемачи в България.

За по-широките цели на изследването е разработен структуриран въпросник, включващ няколко основни тематични блока (човешки капитал, социален капитал, психологически капитал, финансов капитал). В рамките на настоящото изследване социалнит капитал се разглежда като многомерна конструкция, операционализирана чрез набор от индикатори, идентифицирани въз основа на систематичен преглед на специализираната научна литература в областта на предприемачеството, социалния капитал и предприемаческия успех.

Таблица 1. Операционализация на понятията

Конструкт	Индикатор	Скала
Социален капитал	Предприемачески произход	Ликерт 1 - 5
	Семейна подкрепа	Ликерт 1 - 5
	Участие в бизнес мрежа	Ликерт 1 - 5

Източник: Авторова интерпретация

Оценката на всеки индикатор е извършена посредством петстепенна скала на Ликерт (1- много слабо значение, 5 - много силно значение). По този начин респондентите оценяват доколко всеки фактор има значение за предприемаческия успех според техния професионален опит и лична преценка.

4. Резултати от емпиричното изследване

4.1. Демографска характеристика на изследваните лица

Сред анкетираните предприемачи участват както мъже, така и жени, като извадката е сравнително балансирана по пол, с лек превес на жените. Възрастта на участниците е основно между 27 и 35 години, като най-често срещаните възрасти са в диапазона 33 - 35 години. Това показва, че изследването обхваща предприемачи, които вече са натрупали определен практически опит в управлението на собствен бизнес. Извадката се характеризира с относително високо образователно равнище. Значителна част от анкетираните притежават висше образование (бакалавър или магистър), като образователните направления са разнообразни — икономика, технически науки, хуманитарни науки, природни науки, медицина, изкуства, маркетинг и др. Това разнообразие показва, че предприемаческата активност не е ограничена до лица с икономическо образование.

4.2. Характеристика на предприятията

Анализът на получените резултати показва, че най-разпространената правна форма на бизнеса е еднолично дружество с ограничена отговорност (ЕООД). Следват дружествата с ограничена отговорност (ООД), а сравнително по-малък е делът на едноличните търговци (ЕТ) и самоосигуряващите се лица. Повечето предприятия попадат в категорията микропредприятия, като най-често работят с до 10 служители. Част от анкетираните развиват бизнеса си без нает персонал, което е характерно за новосъздадени предприятия и свободни професии. Най-силно представени икономически сектори са: услуги; търговия; строителство; туризъм; индустрия. Получените резултати съответстват на структурата на малкия бизнес в България, при която доминират микропредприятията и секторът на услугите.

4.3. Оценка на предприемаческия успех

Преобладаващата част от участниците в анкетното проучване оценяват като много важни едновременно икономическите показатели (печалба, продажби, рентабилност) и психологическите показатели (лично удовлетворение, баланс между работа и личен живот, самореализация). Това показва, че предприемачите възприемат успеха като многомерно понятие, което не се изчерпва единствено с финансовите резултати.

4.4. Оценка на възприеманото влияние на компонентите на социалния капитал върху предприемаческия успех

Социалният капитал традиционно се разглежда като един от най-значимите фактори за предприемаческия успех. В настоящото изследване той

се операционализира чрез три индикатора – предприемачески произход, семейна подкрепа и участие в бизнес мрежи.

В извадката значителна част от респондентите посочват наличие на предприемач в семейството. Този резултат е важен, тъй като семейната предприемаческа среда може да действа като:

√ източник на знания;

√ модел за подражание;

√ първоначален достъп до бизнес информация;

√ фактор, намаляващ психологическата бариера пред започването на собствен бизнес.

Особено интересни са случаите, при които предприемачите посочват работа в семейния бизнес като предходен опит. Тук се наблюдава пресичане между човешкия и социалния капитал: семейната среда не само осигурява подкрепа, но и създава възможност за придобиване на практически умения.

Семейната подкрепа е един от най-силно представените фактори в данните. Повечето респонденти посочват, че получават подкрепа от семейството при осъществяване на предприемаческата си дейност. Тази подкрепа има няколко измерения:

√ емоционална подкрепа при несигурност;

√ разбиране на рисковете;

√ практическо съдействие;

√ по-голяма устойчивост при трудности.

Това е особено важно за малките предприятия, където границата между личния и професионалния живот често е размита.

Участието в бизнес мрежи показва по-голямо разнообразие. Сред посочените форми се наблюдават:

√ професионални асоциации;

√ бизнес семинари;

√ онлайн мрежи (например LinkedIn);

√ фирмени събития;

√ мрежови групи;

√ други контакти.

Част от предприемачите не участват в бизнес мрежи, което позволява да бъде анализирана разликата между по-силно и по-слабо свързаните предприемачи. Интересно наблюдение е, че участниците в бизнес мрежи често комбинират тази активност с предприемаческо обучение. Това подсказва, че социалният и човешкият капитал се развиват взаимно.

От предоставените отговори могат да се открояят няколко тенденции. *Първо*, семейната подкрепа е широко разпространена. В голяма част от наблюденията респондентите посочват: наличие на предприемач в семейството; наличие на подкрепа от семейството. Това показва, че

семейната среда вероятно играе значима роля в предприемаческата активност. Особено интересен резултат е, че много предприемачи с предприемачески произход оценяват своя успех и увереност по-високо. *Второ*, бизнес мрежите са по-слабо развити. Това предполага, че макар семейният социален капитал да е сравнително силен, формалният бизнес социален капитал все още не е напълно развит. Това може да бъде интерпретирано като ограничение пред: достъпа до нови пазари; обмена на знания; партньорствата; възможностите за растеж. *Трето*, огромната част от младите предприемачи притежават микропредприятия, локално ориентирани, предимно в сферата на услугите и търговията, които разчитат повече на близки социални връзки. Това предполага, че социалният капитал вероятно има по-скоро роля на поддържащ ресурс, отколкото на инструмент за агресивно разширяване.

При анализа на данните се открояват няколко зависимости. *Първо*, предприемачите, които имат семейна подкрепа, по-често оценяват предприемаческия успех като свързан не само с икономически резултати, но и с психологически измерения, като удовлетворение, автономност и лична реализация. Това е логично, тъй като подкрепящата социална среда може да увеличи устойчивостта и удовлетворението от предприемаческата дейност. *Второ*, наличието на предприемачески произход изглежда подпомага по-лесното навлизане в предприемачеството. Предприемачите от семейства с бизнес опит по-често: започват дейност в позната среда; използват семейни знания; оценяват положително натрупания опит. *Трето*, бизнес мрежите показват потенциална връзка с успеха чрез разширяване на достъпа до ресурси. Предприемачите, които участват в мрежи, по-често демонстрират: участие в обучения; по-широк набор от контакти; по-висока активност за развитие на бизнеса.

4.5. Изводи

Емпиричните резултати позволяват да бъдат формулирани няколко основни извода:

Първо, социалният капитал е значим фактор на предприемаческия успех;

Второ, най-силно се възприемат предприемаческият произход и семейната подкрепа;

Трето, предприемаческият успех не е резултат единствено от индивидуалните качества на предприемача. Социалната среда, в която той функционира, създава допълнителен ресурс, който може да улесни стартирането, развитието и устойчивостта на предприятието.

Четвърто, социалният капитал не действа самостоятелно, а се комбинира с човешкия капитал. Предприемачите, които притежават знания и опит, но същевременно са интегрирани в подкрепящи социални мрежи, разполагат с по-широка ресурсна база за развитие на бизнеса.

В обобщение, резултатите от емпиричното проучване показват, че социалният капитал подпомага предприемаческия успех, но неговият принос зависи от вида на социалните връзки. Неформалните семейни връзки осигуряват устойчивост, докато формалните бизнес мрежи създават възможности за развитие.

5. Заключение

Резултатите от проведеното емпирично изследване сред 40 млади български предприемачи показват, че предприемаческият успех е резултат от взаимодействието на множество фактори, сред които социалният капитал заема съществено място. Установена е положителна връзка между предприемаческият произход на младия човек, семейната подкрепа и участието в бизнес мрежи, и възприеманата способност за постигане на предприемачески успех.

Изследването показва също, че предприемаческият успех следва да бъде разбирано като многомерно понятие. За анкетираните млади предприемачи важни са както икономическите резултати на бизнеса, така и личното удовлетворение, самореализацията и балансът между професионалния и личния живот. Следователно оценката на успеха не би следвало да се основава единствено на финансови показатели, а да отчита и индивидуалното възприятие на предприемача за постигнатите резултати.

Разбира се, резултатите следва да бъдат интерпретирани в рамките на ограниченията на проведеното изследване. Извадката включва 40 млади предприемачи и е формирана чрез удобен подбор, поради което резултатите не могат автоматично да бъдат генерализирани към всички млади предприемачи в България. Освен това изследването отразява субективните оценки на респондентите и поради своя дизайн не позволява формулирането на причинно-следствени зависимости.

Използвани източници

Ahmad, N. A. B., Moid, M. M., & Jahari, N. A. (2025). Entrepreneurial success in Malaysian micro, small, and medium enterprises: Critical determinants and implications. *Selangor Business Review*, 137-158.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. American journal of sociology, 94, S95-S120.Schultz, T. W. (1961). Investment in Human Capital (1961). *The American Economic Review*, 51(1), 1-17.

Kyne, D., & Aldrich, D. P. (2020). Capturing bonding, bridging, and linking social capital through publicly available data. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 11(1), 61-86.